

דף קעה

'הכא נמי אדם עשוי שלא להשיב את עצמו' — פירוש, שלא יחזיקוהו כעשיר מופלג [ולא פיזר צדקה כיאות למעמדו וכיו"ב] (עפ"י נמוקי יוסף; רש"ש. וע"ע ביד רמה ובחכמת שלמה).

'אמר תנו נותנין?! מלוה על פה הוה, ורב ושמואל דאמרי תרוייהו מלוה על פה אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות?' — כבר פרשו התוס' שאף על פי שמתנת שכיב מרע נחשבת כתובה — כשמצוה ליתן מכח חוב שהוא חייב, אין אמירתו נידונית ככתובה וכמסורה. בהסבר הדבר — ע' במובא לעיל דף קנא: מהגר"מ פיינשטיין. וע"ע נתיבות המשפט רנה סק"ג. ובתורי"ד באר בדרך שונה מהתוס'.

'לא אמר תנו לא קיימיה לשטריה' — מכאן הוכיחו בתוס' (ריש גטין ד"ה ואם; ב"מ יג: ד"ה הא) שאנו טוענים עבור היתומים 'מזויף' בשטר שאינו מקוים שיוצא עליהם.

'אלא אי איתמר הכי איתמר, שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי ואמרו יתומין חזר ואמר לנו אבא פרעתי — נאמנין, מאי טעמא... — משמע, לולא שאמרו 'חזר אבינו ואמר פרעתי' — חייבים לשלם, ואע"פ שלא אמר 'תנו'. ואם תאמר, הלא רב ושמואל אמרו שאם לא אמר 'תנו' אין נותנים, כי אדם עשוי שלא להשיב את בניו? — אינו דומה, שם מדובר כשהודה מעצמו ללא שום תביעה, ובזה אדם עשוי לומר כן כדי שלא להשיב, אבל כאשר תובעים אותו, אין דרך אדם להודות כדי לא להשיב, וודאי הודאתו כנה. וגם אין לומר ששיטה בו, כי אין אדם משטה בשעת מיתה, כדלהלן (רא"ש עפ"י הר"ף, ועוד).

(ע"ב) זמי אמר רבה הכי, והאמר רבה: גבו קרקע יש לו... והא אמר עולא דבר תורה בעל חוב דיניה בזבורית... — ולא תרצו שמדובר שכתב בשטר בפרוש שמשעבד לו נכסיו, ובזה כולם יודו ששעבודא דאוריתא — משמע שאין הדבר כן, אלא למאן דאמר 'לאו דאוריתא' אפילו שיעבד בפירוש כן הוא, וכמו שכתבו התוס' (וע' רש"י קדושין יג: ד"ה אינה גובה ובריטב"א וברשב"א שם. עפ"י שער המלך — מלוה יט,ה).

[עוד נחלקו ראשונים, האם למאן דאמר שעבודא דאוריתא אין חל שעבוד אלא על קרקעות (וכן הוכיח בקובץ שעורים מדברי התוס' בסוגיאין), או יש לומר שמדין תורה אין חילוק בין קרקעות למטלטלין, ואף הם משועבדים מן התורה. כן היא שיטת הרשב"א (בקדושין עד. וע' בקצה"ח לט).

'רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו מלוה על פה גובה בין מן היורשין ובין מן הלקוחות' — והדתנן במתניתין המלוה על ידי עדים גובה מנכסים בני חורין — אפשר להעמיד המשנה כאשר קיים חשש פרעון, ואז בית דין טוענים עבורם שמא נפרע. ואילו הם מדברים כשאין חשש שנפרע, כגון בתוך הזמן. או אפשר שלא דיברו ריו"ח וריש לקיש אלא מן התורה, אבל מדרבנן אינו גובה ממשועבדים (רש"ש. עע"ש).

ענינים ופרפראות

(ע"ב) 'הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות' — 'דהנה להכיר בין טוב לרע אין זה כל כך רבותא, דכל מי שאין עיניו טרוטות רואה ויודע ומבין, אבל להכיר בין טוב לטוב זה רבותא יותר. ועל כן דיני ממונות ששניהם ממון ישראל ובא מסטרא דקדושה אלא שזה שייך לזה וזה לזה, היכר זה הוא רבותא יותר, והוא בגדר חכמה שמוציאה לאור דברים נעלמים. ועל כן הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות' (שם משמואל משפטים, תרע"ג — בשם אביו).

'והרוצה שיעסוק בדיני ממונות ישמש את שמעון בן ננס' —
יעסוק דיני ממונות שוה בגימטריא ל ישמש בן ננס. (862)

'שאיין לך מקצוע בתורה יותר מהן' — בדרך רמז יש לפרש שהם רוב התורה, וכדרך שאמרו (שבת לא. וברש"י שם) דעלך סני לחברך לא תעביד — זהו כל התורה כולה. דרובה ככולה. וזה נרמז בביטוי 'מקצוע בתורה' — מקצוע עולה 306 ותורה עולה 611, הרי שאין לך דבר אחר שהוא כולל ונקשר לרוב ענינים שבתורה (= 'מקצוע' ב'תורה') כדיני ממונות. יצוין שחוקי מהמשנה שלפנינו לא נמצא המונח 'מקצוע' במשמעות זו (ואמנם מופיע במשמעות של צלע, צד. וכן יש 'מקצוע' — כלי לקציצת תאנים) בכל הש"ס, בבלי וירושלמי, ולא בשאר מדרשי רז"ל, מלבד במקום אחד בתוספתא — סוף עירובין. עפ"י בדיקת מחשב).

דף קעו

(ע"ב) 'אחר מתן מעות בעי קנין' — שיטת רשב"ם ורמב"ם שאפילו נכתב בתוך השטר, כל שנכנס לערבות שלא בשעת מתן מעות — צריך קנין. שיטת הרמ"ה והטור (ח"מ קט) שאם הוא קודם חיתום השטר — אין צריך קנין, שמשמעבד ע"י השטר. והרמב"ן סובר שאפילו לאחר חיתום שטרות אין צריך קנין כדי לגבות מבני חורין. עוד נחלקו הפוסקים (מובא בח"מ קט, ו) על ערב שנעשה בקנין בלא שטר; יש אומרים שדינו כמלוה על פה ואינו גובה אלא מבני חורין ויש אומרים שגובה אף ממשועבדים. [ושתי המחלוקות קשורות זו בזו; כי שורש המחלוקת הוא האם זה שאמרו בגמרא שכולם צריכים קנין, מתייחס גם לערב המדובר במשנה, זה היוצא לאחר חיתום שטרות, ואזי מבואר ממילא שהקנין בעצמו אינו מועיל לגבות ממשועבדים שהרי קתני מתניתין שאינו גובה אלא מבני חורין. עפ"י בהגר"א שם סקי"ט-כ. וע' באורך בענין זה בחדושי הגר"ר בענגיס ח"א לט].

'ערב דבית דין לא בעי קנין' — הרמב"ם (מלוה כה, ב) פרש שקיבל ערבות לבית דין, כגון שהיו ב"ד רוצים לגבות מן הלווה ואמר להם הניחוהו ואני ערב לכם, ומשתעבד באותה הנאה שב"ד סומכים עליו ומאמינים לו. [אבל אם נתחייב לפלוני בפני בית דין — אינו משתעבד. נמוקי יוסף].
ואולם הרמ"ה פרש 'ערב דבית דין' — שערב לו בפני בית דין, ובהנאה שהוא מאמינו לפנייהם גמר